

**Katarína Rusnáková:
Ilona Németh – 8 Men, (2009 – 2012)**

a ja som to chápala tak, začínala som to vnímať, že je to takto prirodzené, a ani som sa nikdy nezamýšľala nad tým,

Ja som išla na koniec záhrady, kde rástlo také trstie. V ten deň som sa tam prechádzala s deťmi zo škôlky.

**Katarína Rusnáková:
Ilona Németh – 8 mužov (2009 – 2012)**

Annotation

In the permanent feature of the Profil magazine we introduce various forms of feminist and gender-oriented artworks of domestic artists with the ambition to create a collection of artworks, which we would also like to release in the form of a book, thus offering readers reliable navigation in the territory of gender-specific art. Staring out from the already existing rich archive of the magazine, we have decided that it will consist of at least a hundred feminist works and, if we exceed this limit, that will only be further proof that, even though feminism is not a mainstream art in Slovakia, the feminist discourse, which is received by the majority of the population with embarrassment, has significantly changed the mindset of many artists and, via their artworks, also that of a large part of exhibition visitors. In the current text, Katarína Rusnáková revisits an older video by Ilona Németh (b. 1963), one of the most striking of contemporary artists. In oral history form, Nemeth tells the tale of eight dead men and three strong women – a mother, daughter, and granddaughter – from the town of Okoč in southern Slovakia; their exceptionally cruel lot in life is reminiscent of grand ancient tragedies.

Katarína Rusnáková is a Slovak curator and art historian. Since 2006 she has been Head of the Department of Art Theory and History at the Faculty of Fine Arts of the Academy of Arts in Banská Bystrica. She holds a Ph.D. in Art History (Palacký University in Olomouc, 2009).

Rusnáková has curated more than 50 exhibitions, e.g. Aspects/Positions: 50 Years of Art in Central Europe 1949 – 1999 (Vienna, Budapest, 1999 – 2000), Invitation for a Visit (Ilona Németh, Jiří Suruůvka), La Biennale di Venezia 49, the Czech and Slovak Pavilion (2001), Jiří David: Apotheosis, La Biennale di Venezia 56, the Czech and Slovak Pavilion (2015).

Her book publications include: V toku pohyblivých obrazov. Antológia textov o elektronickom a digitálnom umení v kontexte vizuálnej kultúry [In the Flow of Moving Images. Anthology of Electronic and Digital Art in the Context of Visual Culture] (2005), História a teória mediálneho umenia na Slovensku [History and Theory of Media Art in Slovakia] (2006), Rozšírené spôsoby diváckej recepcie digitálneho umenia [Expanded Forms of Audience Reception of Digital Art] (2011), Premietané obrazy v digitálnom veku [Projected images in the digital age] (2018), 60/30 (Výber textov o súčasnom slovenskom a svetovom vizuálnom umení 1989 – 2019) [60/30 Selection of Texts on Contemporary Slovak and World Visual Art 1989 – 2019] (2019).

rusnukem@gmail.com

Ilona Németh: 8 mužov, 2009 – 2012, trojkanálová videoprojekcia, farba, zvuk, slučka;

Timea, 2009, videoprojekcia, farba, zvuk, 15'14'', slučka;

Gizella, 2012, videoprojekcia, farba, zvuk, 12'35'', slučka;

Flóra, 2012, videoprojekcia, farba, zvuk, 5'14'', slučka.

Video, editor: Csaba Czibula, Juraj Szaszák – XL PIXEL media studio Košice; Mirka Gáberová, Ivan Svoboda. Foto: József Rosta, Richard Köhler

Anotácia

V stálej rubrike časopisu Profil predstavujeme rôzne polohy feministickej a rodovo orientovanej tvorby domácich autoriek a autorov s ambíciou vytvoriť kolekciu feministických diel, ktorú by sme radi vydali aj v knižnej podobe, a ponúkli tak čitateľkám a čitateľom spoľahlivú navigáciu v teritóriu rodovo špecifickej tvorby. Vychádzajúc z už existujúceho bohatého archívu časopisu sme sa rozhodli, že ju bude tvoriť minimálne sto feministických diel, a ak túto hranicu prekročíme, bude to len ďalší dôkaz, že hoci feminizmus nie je na Slovensku hlavným prúdom umenia, feministický diskurz, väčšinou populáciou zvyčajne prijímaný rozpačito, významným spôsobom zmenil myslenie mnohých umelkyň a umelcov a prostredníctvom ich tvorby i veľkej časti návštevníčok a návštevníkov výstav. V aktuálnom príspevku sa Katarína Rusnáková vracia k staršiemu videu Ilony Németh (nar. 1963), jednej z najvýraznejších súčasných umelkyň. Formou oral history rozpráva príbeh ôsmich mŕtvych mužov a troch silných žien – matky, dcéry a vnučky – pochádzajúcich z obce Okoč na južnom Slovensku, ktorý nezvyčajnou krutosťou životného údelu pripomína veľkú antickú tragédiu,

Ilona Németh: 8 mužov, 2009 – 2012, trojkanálová videoprojekcia, farba, zvuk, slučka

Ilona Németh: Gizella, 2012, videoprojekcia, farba, zvuk, 12'35''

„Večer chodievam spať veľmi neskoro a ešte si chvíľu v posteli čítam, aby som prišla na iné myšlienky. Keď si ľahnem spať len tak, všetky spomienky sa mi začnú vynárať a odvíjať pred očami ako film. Fotky si neprezerám, lebo sa z nich na mňa iba meravo pozerajú, a z toho mi naskakuje husia koža. Uchovala som si ich v pamäti ako živých, ich pohyby, hlasy a všetko a z týchto spomienok žijem.“ Gizella

Leitmotívom trojkanálovej videoprojekcie Ilony Németh *8 mužov* (2009 – 2012) je rodinná pamäť ako orálna história. Veľkoryso koncipovaná videoinštalácia pozostáva z troch videí premietaných vedľa seba na stene: *Timea* (2009), *Gizella* (2012) a *Flóra* (2012). Názov diela nám môže na prvý pohľad evokovať titul hraného filmu známeho francúzskeho režiséra François Ozona *8 žien* (2002). Zdanlivá podobnosť názvov, hoci v odlišnej rodovej konštelácii, sa však úplne rozchádza zvolenými žánrami a naratívnu povahou filmov. Na rozdiel od fiktívneho príbehu Ozonovho dlhometrážneho hraného filmu, určeného pre návštevníkov a návštevníčky kinosály, je trojkanálová videoprojekcia Ilony Németh dokumentom založeným na sérii skutočných príbehov zviazaných s tragickými úmrtiami ôsmich mužov – blízkych príbuzných (otcov, manželov, strýkov, bratrancov). Zomreli v priebehu dvadsiatich piatich rokov v mladom veku, pričom ani jeden neskončil prirodzenou smrťou.¹ Príčinou bola samovražda, vražda, tragická nehoda a náhla terminálna choroba. Je to príbeh ôsmich zosnulých mužov a troch silných žien – matky, dcéry a vnučky – pochádzajúcich z obce Okoč na južnom Slovensku. Tieto ženy nám zo svojho uhla pohľadu približujú bolestné spomienky na nenávratný odchod najbližších mužov zo svojej početnej rodiny a úprimne artikulujú osobné úvahy o súčasnom status quo. Reálny príbeh, pripomínajúci nezvyčajnou krutosťou životného údela veľkú antickú tragédiu, je spojený prostredníctvom otcovskej príbuzenskej vetvy aj s rodinou samotnej autorky. Videá so ženskými protagonistkami sú založené na orálnej histórii – každá z nich rozpráva o traumatických udalostiach tvoriacich rodinnú pamäť na základe osobných spomienok.

Ústredné video *Timea* (2009) prezentuje ženu v strednom veku, ktorá vo svojom domove postupne ukazuje divákovi fotografické portréty ôsmich mužov, ktorých stratila, a približuje ich predčasne uzavreté životné príbehy. Jej pútavý a napínavý monológ postupne odкрýva osem mikropříbehov, rámcovaných prezentáciou fotografického portrétu každého muža z rodinného albumu a Timeinou návštevou cintorína, kam prináša kvety na ich hroby. Kamera triezvym spôsobom dokumentuje sugestívne, realistické a citovo zainteresované rozprávanie Timey, zbavené akejkoľvek sentimentality. Minimalistický štýl dokumentárneho videa kladie dôraz na výpovednú hodnotu a význam slov tejto ženy. Rovnakú sémantiku a vizuálny jazyk majú aj ďalšie dve videá – orálne histórie v interpretáciách Gizelly a Flóry. Spoločným menovateľom týchto príbehov je poznanie, že všetci muži boli naviazaní na svoju matku – silnú osobnosť – intenzívnym putom, a každý z nich si zvolil za manželku rovnako silnú osobnosť. Z monológov žien, ktoré žijú pod jednou strechou (stará matka Gizella, dcéra Timea a jej dve dcéry – staršia Flóra a mladšia Iris), sa dozvedáme podstatné fakty o traumatickej rodinnej ságe z osobného pohľadu každej zo žien, patriacich k rôznym generáciám. Zároveň máme možnosť vidieť jednotiaci prvok ich neľahkých životných osudov, ktorým je vitálna „woman power“ spojená s ich súdržnosťou, spolupatričnosťou a pomocou. Vytvorenie silných ženských väzieb a spolupatričnosti, ktoré sú znakmi súdržnosti, podpory a pomoci, je reálnou aplikáciou jedného z kľúčových princípov feminizmu – solidarity medzi ženami so skúsenosťou spoločného ťažkého údela.² Protagonistky videí zostávajú verné životu napriek fatálnym životným skúsenostiam. Ich každodenný žitý život potvrdzuje známy fakt, že identita človeka sa v priebehu života ustavične formuje,³ v dôsledku čoho museli Gizella a Timea, ktoré sa ocitli v sérii hraničných situácií, prevziať na seba obe roly, mužskú aj ženskú, a byť zároveň matkou aj otcom. To sa týka nielen suplovania mužskej autority v rodine, ale aj vykonávania všetkých prác v domácnosti, ktoré zvyčajne prináležia mužom. Na nich sa podieľa aj Flóra, ktorá vo videu hovorí: „Nič nie je pre nás nemožné, pretože dokážeme robiť aj prácu mužov, ako keby sme boli muži, nerozlišujeme mužské a ženské úlohy.“ Do Flóriných spomienok na bolestnú stratu otca vo veku ôsmich rokov a sprostredkovaných fragmentov spomienok na starého otca, ktorého nikdy nepoznala, sa vplietajú úvahy o hrdosti na matku a na pomoc ostatných členov rodiny. Je vnútorne presvedčená, že aj takéto fatálne „udalosti musia

1 Pozri aj: GRŮŇ, Daniel. Neznesiteľná ľahkosť zlyhania. Čítanie dilemy v tvorbe Ilony Németh. In ANDRÁS, Edit (ed.). *Dilemma. Tri stredoeurópske varianty výstavy Ilony Németh*. Bratislava: Kalligram, 2013, s. 310 – 311.

2 HOOKS, Bell. *Feminizmus do vrečka. O zaničených politikách*. Bratislava: Aspekt, 2013, s. 33 – 35.

3 Ibidem, s. 44.

Ilona Németh: Timea, 2009, videoprojekcia, farba, zvuk, 15'14''

„Všetci muži v rodine zomreli veľmi mladí. Všetci títo muži boli silno naviazaní na svoju matku. Boli to „mamičkini chlapci“ a nebolo dňa, kedy by neboli utekali domov k matke. A každý z nich si vybral manželku, ktorá bola takou istou silnou osobnosťou ako ich matka. Pri každom z nich stála silná žena. A tieto ženy naďalej držia rodinu pohromade.“
Timea

Ilona Németh: Flóra, 2012, videoprojekcia, farba, zvuk, 5'14''

„Žijeme tu spolu štyri ženy v jednom dome a sú to vlastne tri generácie. A myslím si, že u nás nie je nič nemožné, lebo zvládame aj mužské práce rovnako, akoby sme boli mužmi, lebo jednoducho sme nútené... už ani nedokážem rozlišovať mužské a ženské úlohy. Veď aj to, čo robí mama, je vlastne dvojité rodičovské úloha v jednom, keďže mi nahrádza otca a zároveň mi je aj matkou.“ Flóra

nejako prekonať a pokračovať“ ďalej. Krédom Timey, Flórinej matky, je „splniť cieľ starej mamy: držať spolu a navzájom si pomáhať“. V monológovi najstaršej Gizelly sú stále živo prítomné spomienky na mužov, ktorí opustili svet v mladom veku. V predstavách si ustavične pripomína pekné momenty z ich života, ale aj tajomstvom zahalené, dodnes nevysvetlené príčiny ich odchodov. Gizellino správanie asocjuje až akúsi obsesiu príznačnú pre investigatívne povolania. Všetci zosnuli tak zvláštnym spôsobom žijú v mentálnych obrazoch jej mysle a pamäti. V súvislosti s tým hovorí: „Nepozerám sa na fotografie, lebo tam ma čakajú len obrazy bez života. Zachovala som si ich v pamäti ako žijúcich ľudí, s ich pohybmi, hlasmi a všetkým, [čo bolo pre nich príznačné] a dodnes žijem z týchto spomienok.“ Akoby týmito slovami potvrdzovala jednu z ambivalentných stránok fotografie, ktorou je nielen pripomínanie, ale aj strata. Presne v intenciách slov americkej kritičky, filozofky, publicistky a prozaičky Susan Sontag: „Všetky fotografie sú memento mori.“⁴ Fotografie sú vo svojich jednotlivých formách spájané so smrťou, lebo sú zastaveným výsekcom času. Sú mŕtvym časom, minulosťou, ktorá sa nedá vrátiť.

Trojkanálová videoprojekcia *8 mužov* (2009 – 2012), premiérovu uvedená na samostatnej výstave Ilony Németh *Non Identical Space* vo Východoslovenskej galérii v Košiciach (2012), mala viaceré reprízy na Slovensku i v zahraničí.⁵

Katarína Rusnáková je kurátorka a historička umenia. Od roku 2006 je vedúcou Katedry teórie a histórie umenia na Fakulte výtvarného umenia Akadémie umení v Banskej Bystrici. Titul Ph.D. získala v odbore história umenia na Palackého univerzite v Olomouci (2009). Pripravila viac ako 50 výstav, napríklad *Aspects/Positions: 50 Years of Art in Central Europe 1949 – 1999* (Viedeň, Budapešť, 1999 – 2000), *Pozvanie na výstavu* (Ilona Németh, Jiří Surůvka), *La Biennale di Venezia 49. Český a Slovenský pavilón* (2001), *Jiří David: Apotheosis, La Biennale di Venezia 56, the Czech and Slovak Pavilion* (2015). Vydala viaceré odborné publikácie, napríklad *V toku pohyblivých obrazov. Antológia textov o elektronickom a digitálnom umení v kontexte vizuálnej kultúry* (2005), *História a teória mediálneho umenia na Slovensku* (2006), *Rozšírené spôsoby diváckej recepcie digitálneho umenia* (2011), *Premietané obrazy v digitálnom veku* (2018), *60/30 Výber textov o súčasnom slovenskom a svetovom vizuálnom umení 1989 – 2019* (2019). rusnukem@gmail.com

⁴ SONTAG, Susan. *On Photography*. New York: Dell Publishing, 1978, s. 15.

⁵ Ďalšie reprízy trojkanálovej videoprojekcie *8 mužov* (2009 – 2012) boli na nasledujúcich kolektívnych výstavách: *Identita priestoru*, Dům umění města Brna, Brno (2013); *Memory Control*, Nová synagoga, Žilina (2013); *Between democracies 1989–2014: Memory and commemoration*, Constitution Hill, Johannesburg (2015); *Collection Collective. Template for a Future Model of Representation*, tranzit.sk, Bratislava (2017).